

Ngaahi Totonu Mā'ulalo taha ma'a' e to'utupu' – Ngaahi Poini Mahu'inga fekau'aki mo e Malu mo Hao 'i he Ngāue' & Totonu Fakaengāue'

KO E MO'UI LELEI' MO E MALU MO HAO' 'I HE LAO FAKAENGĀUE'

- Ko e Mo'ui Lelei' mo e Malu mo Hao' 'i he Lao Fakaengāue' 1992 pe Employment Act 1992, 'oku lau atu ki ai mo e to'utupu' 'o 'ikai toe kehe mei' he kakai lalahi'
- Ko e to'utupu kei ako pe ako ngāue' 'e ngaohi tatau kinautolu 'o hangē tofū ko kinautolu 'a e kau ngāue pa'anga'
- Ko e fatongia ia 'o e ngāue'anga' ke ne fakaai ha feitu'u ngāue'anga 'oku malu mo hao', kau ki ai hano ako'i lelei, pea mo hano tokanga'i lelei mo e 'i ai ha ngaahi me'angāue, pea kia kinautolu 'a e kau ngāue', ke nau tokanga'i lelei ke nau malu mo hao foki
- 'Oku 'i ai 'a e totonu 'a e kau ngāue' ke nau kau atu ki hono langa 'a e fakalalakala 'o e mo'ui lelei' mo e malu mo hao'
- 'Oku 'i ai 'a e totonu 'a e kau ngāue' ke 'oua te nau fakahoko ha ngāue 'oku ngalingali 'e hoko ai ha fakatamaki lahi kia kinautolu

TOKOTAHA NGĀUE – FAKAHĀ KI HA TAHA KEHE 'OKAPAU TE KE LAVEA 'I HE NGĀUE'ANGA'

- Kapau te ke lavea 'i he ngāue', fakahā ki ho'o pule ngāue' pe tokotaha fakafofonga ki he mo'ui lelei', tatau ai pē neongo ho'o pehē 'oku 'ikai ko ha lavea lahi ia

KO E FAKANGATANGATA 'O E TA'U MOTU'A KE 'I HA NGĀUE 'OKU FAKATU'UTĀMAKI' PEA MO E NGĀUE 'I HE TAIMI PO'ULI'

Ko e Lao Tu'utu'uni Mo'ui Lelei mo e Malu mo Hao Fakaengāue' 1995 na'e fokotu'u ai 'a e fakangatangata 'o e ta'u motu'a ke 'i ha ngāue 'oku fakatu'utāma'ki.

- Ko kinautolu si'i hifo he ta'u 15 'e 'ikai ke ngofua 'enau ngāue 'i ha ngaahi feitu'u 'e ni'ihi, pule'i pe fakalele 'o ha mīsini, faka'uli 'i ha me'alele, hiki 'o ha ngaahi me'a mamafa pe fai ha ngāue 'e ngalingali ke hoko ai ha fakatamaki kiate kinautolu
- Ta'u 16 pe si'i hifo 'e 'ikai ngofua ke ngāue ha fānau to'utupu 'i he vaha'a taimi 10 po'uli' ki he 6 pongipongi

- Ta'u 15 pe si'i hifo 'e 'ikai lava e fānau to'utupu' ke nau 'i ha fa'ahinga feitu'u (pe taka ofi) 'i ha ngaahi ngāue'anga ta'e 'i ai ha tokotaha lahi ke tokanga'i fakahangatonu kinautolu 'i he taimi hono kotoa

NGAAHI TOTONU FAKAENGĀUE MĀ'ULALO TAHA'

- 'Oku 'i ai mo ha ngaahi lao kehe hangē ko e Lao ki he Ngaai Vā Fakaengāue 2000 (Employment Relations Act 2000), Lao ki he Vāhenga Mā'ulalo Taha' 1983 (Minimum Wage Act 1983), pea mo e Lao 'Aho Māilōlō 2003 (Holidays Act 2003), 'oku nau fakakau atu mo e to'utupu' ki ai
- Ko e tokotaha 'oku ngāue totongi' kuo pau ke 'i ai ha'ane tohi aleapau fakaengāue (employment agreement)
- 'Oku totonu ke fetokai'aki 'a e ngāue'anga' mo e taha 'oku ngāue totongi' 'aki 'a e faitotonu' pea mo femahino'aki foki - 'oku ui eni ko e "acting in good faith" pe feveitokai'aki
- 'Oku 'i ai 'a e totonu 'a e kau ngāue' ke nau kau atu ki he 'iunioni'
- 'Oku 'i ai 'a e tu'unga vāhenga mā'ulalo taha fakalao ma'a' e kau ngāue ta'u 16 'o faai hake ki 'olunga'
- 'Oku 'i ai ha ngaahi totonu fakalao mā'ulalo taha ki ha ngaahi 'aho māilōlō livi fakata'u mo e ngaahi 'aho māilōlō fakapule'anga', pehē ki ha'o livi puke.

Kapau 'oku' ke kei tātāla'a ki ha ngaahi me'a fekau'aki mo ho'o ngaahi totonu 'i he ngāue', vakai'i e uepisaiti www.dol.govt.nz pe telefoni ki he Department of Labour (Potungāue Leipa') 'i he telefoni 0800 20 90 20.

Ko e ngaahi fakamatala ko eni' ko ha tataki pē pea ngalingali 'e 'ikai ke fu'u tonu eni ki ha ngaahi tu'unga 'e ni'ihi. 'Oku 'ikai totonu ke ngāue'aki eni ke fetongi ha ngaahi fale'i fakalao pe ha toe ngaahi fale'i mataotao kehe.

ISBN 978-0-478-28171-2

'Ilo ho'o ngaahi totonu'!

